

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Devarim

Shelomoh ben Yitṣḥaq

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

I

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9976

תסרו ימין ושמאל: ל בכל הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון ושוב לכם והארבתם ימים בארץ אשר תירשון: ו א וזאת המצוה הקשים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד אתכם

דפקיד יי אלהכון ותכון לא תסטון לימינא ולשמאלא: ל בכל ארעה דפקיד יי אלהכון ותכון בדרך דתיחון ויטב לכון ותורכון ימין בארעה דתירתון: א ודא תפקידתא קמינא ודינא דפקיד יי אלהכון

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

בטורא מגו אישתא עגנא ואמיטתא קל רב דלא פסיק ותנה קל דבירא מתכתיב על תרין לוחי מרמרין ויהבינן לי כ נהנה כיון דשמעון ית קל דברא מגו תשובא וטורא דליק באישתא נקריבתון לוחי כל רישו שבטיכון ותכמיכון: כא ואמרמין קא אתמי ותהון סוקרא ביי אלהינא ית שכינא יקריה נית רבות הושפחמיה ותר קל מימריה שמענא מגו אישתא יומא תרין תמינא ארום ממליל: עם בר נש דרוח קדישא ביה ומרתקיים: כב וברון לקא נמות ארום תיכלינא אישתא רבתא אין מוסיפין אנחנא למשמע ית קל מימרא ביי אלהנא רחב ומיירתין אנחנא: כג ארום הו דין כל בר בישרא דשמע קל מימרא דאלה קיים ממליל מגו אישתא במוחנא ואתקיים: כד קריב את ותשמע ית כל מה דיימר: אלהנא ואנת ממליל עמנא ית כל דימליל: אלהנא דך נקבל ונעביד: כה ושמע קדם: ית קל פתגמיכון במלכותכון עמי ואמר: לי שמיע קדמי ית קל פתגמי עמא תרין דמלילי עמך אוטיבו כל מה דימליל: כו לואי יהי יצרא דלכהון שלים ברעות דין לכון למדתל מן קדמי למנטור ית כל פקובי קל יומנא מן בגלג דיוטיב להון ולבגיהון לעלם: כז אינל אימר להון שרי לכון לאנבונא עם נשיכון דאתפרשתון דנו מלתא יומין: כח ואנת פרש מן אנמרתך מטול דבסדרה דילעיל אנת קאי לגבי ואמליל עמך ית פתקנא וקמינא ודינא דתלפון ודתון ונעבורן בארעה דאנא ויהיב לכון למירתה: כט וברון טורו למעבר היקרא דפקיד יי אלהסון ותכון לא תסטון לימינא ולשמאלא: ל בכל ארעה דפקיד יי אלהכון ותכון תהכון מן בגלג דתיחון ויטב לכון ותורכת ימין בארעה דתירתון: א ודא איתונת פפקידתא קמינא ודינא דפקיד יי אלהכון למילפא ותכון למעבר בארעה דאתון עברין לתמן

עמך אוטיבו כל מה דימליל: כו לואי יהי יצרא דלכהון שלים ברעות דין לכון למדתל מן קדמי למנטור ית כל פקובי קל יומנא מן בגלג דיוטיב להון ולבגיהון

ירושלמי

אלוני מן יתו יתו לויא לויא טבא תרין לריון:

לעלם: כז אינל אימר להון שרי לכון לאנבונא עם נשיכון דאתפרשתון דנו מלתא יומין: כח ואנת פרש מן אנמרתך מטול דבסדרה דילעיל אנת קאי לגבי ואמליל עמך ית פתקנא וקמינא ודינא דתלפון ודתון ונעבורן בארעה דאנא ויהיב לכון למירתה: כט וברון טורו למעבר היקרא דפקיד יי אלהסון ותכון לא תסטון לימינא ולשמאלא: ל בכל ארעה דפקיד יי אלהכון ותכון תהכון מן בגלג דתיחון ויטב לכון ותורכת ימין בארעה דתירתון: א ודא איתונת פפקידתא קמינא ודינא דפקיד יי אלהכון למילפא ותכון למעבר בארעה דאתון עברין לתמן

רשי

(לפי שמדת כשר ודס אינו יכול לדבר כל דבריו כנשיעה אחת ונרץ להפסיק ונדת הקב"ה אינו כן לא היה פוסק ומושלל היה פוסק לא היה מוסק) כי קולו חזק וקיים לעולם - ד"ל לא יסוף לא הוסיף להראות כמותו פומי: (כד) ואת הדבר אלנו - התשתת את כתי כנקה שנטערתו עליכם ורפיתם את ידי כרתיי שאינכם חרדים להתקרב אליו עתה וכו' לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמד מעני

רשב"ם

(כח) ואתה פה עמוד עמודי ואתה כהן וגו' והו שאמר עשה למעלה ואותי עובד יי' בעת ההיא ללמד וגו'. לעזנתכם אונתם בארץ

מכלל יופי

מהם - (כח) (ואתה פה עמוד עמודי) - כמו עמי ואפשר שגזר המלה מענין עמידה רוצה לומר עמוד במקום עמודי כלומר במקום שאני בו ולא מצאנו מלה זו כי אם עם המדבר בערו: אשר

אחבבם לעשות בארץ אשר אתם עברים
שמה לרשתה: ב למען תירא את יהוה
אלהיך לשמר את כל חקתי ומצותי אשר
אנכי מצוה אתה ובנה ובנה בך כל ימי חייך
ולמען יארבו ימיך: ג ושמעת ישראל
ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבו
מאד כאשר דבר יהוה אליהי אבתיך לך ארץ
זבת חלב ודבש: פ ד שמע
ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד:
ה ואהבת את יהוה אלהיך בכל לבבך
ובכל נפשך ובכל מאדך: ו והיו הדברים
האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך:
ז ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך
בביתך ובליכתך בדרך ובשכבך ובמומך:
ח וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפות
בין עיניך: ט וכתבתם על מזוזות ביהך
ובשעריך: ס י והיה כי יביאך
יהוה אלהיך אל הארץ אשר נשבע לאבותיך
לאברהם

שש"ת"ו
מצוה ת"ח
ת"ט ת"ד
תכ"א תכ"ב
מצוה תכ"ג

אלהינו לא לפא ירכון למעבד בארץ
דאתון עברין תמן למירחה: ב בדין
דתחל יתיי אלהך למטר ית כל קמוחי
ופקודוהי דאנא מפסיד לך את ובך וברך
ברך כל יומי חייך ובדין דיורכון יומך:
ג ותקבל ישראל ותשר למעבד דייטב
לך ודתסגון לחדא כמא דמליל יי אלהא
דאבהתך לך ארעא עבדא חלב ודבש:
ד שמע ישראל יי אלהא יי חד:
ה ותרחס ית יי אלהך בכל לבך ובכל
נפשך ובכל גבסך: ו והיון פתנמיא האלין
דאנא מפסיד לך יומא דין על לבך: ז
ותחנינון לבנך ותמליל בהון במתך בביתך
ובמחך בארעא ובמשכבך ובמומך:
ח ותקשרינון לאות על ידך והיון לתפילין
בין עינך: ט ותכתבינון על מזוזין
ותקבעינון בסיפי ביתך ובשעריך:
י והי ארביעניך יי אלהך לארעא דקיס
לאבהתך

דש"י

ממרי (ט): (ד) ה' אלהינו ה' אחד - ה' שהו אלהינו עתה ולא אלהי האומות ע"א הוא עתיד להיות ה' אחד שנאמר (צפניה
ג) כי אלהיך אל עמים שפה כרורה לקרוא כולם כשם ה' וכאמר (זכריה י"ד) כיום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: (ה) ואהבת
(ספרי) עשה דבריו מאהבה אינו דומה עושה מאהבה לעושה זיראה העושה אל לבו מיראה כשהוא נטרית עליו מניחו והולך לו: בברך
(ספרי) ב"י ירדך - ד"א בכל לבבך שלא יהיה לך חלוק על המקום: ובכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך: ובכל
מאדך - (ברכות שם) ככל מיוונק יס לך אדם שמוניו חביב עליו ונזופו לכן נאמר ככל מאדך - ד"א ככל מאדך ככל מדה ומדה שמורד
לך (י) בן בונה טובה בן בעמדת פורענות וכן דוד הוא חומר (ההלים קי"ג) כוס יטעות אשאונו - (שם) נרה ויגן חונא
תו: (ו) היו הדברים - ויהוה האלהים והיו הדברים האלה שנתן לך אתה מכיר כהקב"ה ויודע בדרכיו (ספרי): אשר אנכי מצוה היום
(שם) לא יהיה בעיניך כדיוטמוהי שאלו אדם ספקה חלח כחמה מהכל רגין לקראתה - דיוטמוהי מנות המלך הכאה במכתבו:
(ז) ושננתם - (שם) לשון חדוד היא שיהיו מחודדים כפיך שאלך חסד וזכר לא תהא רגין לנגוס בו אלא חומר לומר:
לבניך - אלו התלמידים ולימי בכל מקום שהתלווייך קרויים בניי שנאמר (דברים י"ד) בניי אתם לה' אלהיכם ואומר (מלכים ב')
בני הכנאים אשר בבית אל וכן כחוקיהו שלנו תורם לכל ישראל וקראם בניי שנאמר (ד"ה ב"ב ט) ועתה בניי אלתמונו וכשם
שהתלמידים קרויים בניי שנת' בניי אתם לה' אלהיכם כך הירב קרוי את שנת' (מלכים ב') אבי אביר כני ישראל ינו: ודברת בם
(ספרי) שלא יבא עוקר דבורך חלח בם עסק עוקר ואל תיגמס עבד: ובשכבך - (שם) ויכל אפילו עבד כחצי היום ת' ליקומך
יכול אפילו עומד ת' והלילה ת' למשכתך בביתך ובליכתך בדרך ובביתך: דברה תורה זמן שכינה זמן קימה: (ה) וקשרתם לאות על
ידך - אלו חפזין שבורע: והיו לטטפות בין עיניך - אלו תפילין שבראש ועל מסמנין פרישיותיהם נקראו טוטפות טע"כ פ'
שתיספת בחפזיקי שתיס: מזוזות ביהך - מויות כתיב שאין לך חלח אמת: ובשעריך - לרכות שערי חצרות וזמרי עונית
ושערי

למנשור כל קימוי רפיקודוהי באנא מפקיד לך אנת וברך

ירושלמי

ארעא עבדא פירין טבין גתין בחלבא ותליון וטעמין
קדושיא וכוון דיקטא קיצא באבוינו יעקב למסתלקא מגו
עלקא קרא לתרי עשר שבטין בני ואקים יתהון חזיר
חזיר לדוגשא עני אבוינו יעקב ואמר לרזין דילקיא
למטענותא דהוי תרע אבוי דאברהם פלח ארזין פרתיין
דילקא למטענותא דהנה לכן אחרי דאמקא פלח אמתו פלתיין
או לאלקיא דיעקב אמתו פלתיין עגיון תרי עשר שבטין
בתרא כלב שלימה ואמר שמע בעני ישראל אבוינו
אהנא יי חד עני יעקב ואמר יהי שמייה רבא מברך לעלם :

ויהוון פתמיא האילין באנא מפקיד יתכון יוסא דין בתכין על ריח
ליבכון : ז והגמרינו לכתב ותהוון הגיון ההוון במותביכון בתמיכון בןמן מי עסקכון בחיתוכון ובמיתוכון בן זך
ובפנייא סמיק למשקביכון ובאפרא סמיק למקמיוכון : ח ותקטירינו לאמתו בתמיכון על ידך דשקמלא ויהיוון
לתפילין על סוקדך גלו קביל על עינדך : ט ותקתיבוינו על מזונו ותקבעינו בחולתא לקביל חקי על סיפי
ביהך ובמרעך מימינא במיעלך : י ויהי ארם ועילינך יי אלהך לארבע דקנים לאבנתך לאברהם ליאחק וליעקב

למיתן

באר רחובות דקדוקי רש"י

(ט) רבים מקשים דהוי לרש"י לסיים הרי המוכר עצמו דיכר עמכם והוי קאי על הקס"ה ולא הלוקח ואני אומיק להקשות דלפי פשוטו
תיס בפניס דבר ה' עמכם מוטע ודוקא הוא הרי דכרי רש"י סותרים להדידי כפ' כיתשא כיסם כתיב ודיברה' אליהם
פניס אל פניס כאשר ידבר איש אל רעהו ופירש רש"י שם דלאו מוטע הוא שאין כבוד השכינה לדבר עם ההדיוט פניס אל פניס רק הדיוט שומע
מאליו ועוד קשה דלפי פשוטו פניס בפניס מוטע הוא אם כן עדיפא לכו כסכבוד השכינה מוכר עצמו עמוס ואם כן המשל דר' ברכיה הוא
לפניס אלא ודאי חדא קושיא מתרעא לאידך ורש"י לשיטתו אולי ומוטע דקשיא ליה כיסם פירש שאין כבוד השכינה לדבר עם ההדיוט מוטע רק
שומע מאליו והאין קאחר הכא פניס בפניס דיכר ה' עמכם והלא עם משה עצמו לא דיכר בפועל מוטע לכן יוציא רש"י המשל דר' ברכיה ופליגת
פניס לאו דוקא הוא וחלת עמכם קאי על משה כי היה המרסור ונס הלוקח אבי הייתי ודכר עמכם :
(י) לפירוש ראשון ככל ממוניך שרשו קוצר (כל"א פילהייט) ולהדכר אחר שרשו קוצר כשני דלת"ן רק עמך דקדוק לכאוף אלף תיורת
אות הכפל כמו ימאסו כמו מים שרשו מסם וכלאו כתיב יקססו אף כאן כאלו כתיב מדוך וזה
שפת ככל עודה ומדה כי במלת מרה הוא השורש מרד :

רשב"ם

בארך (ד) ה' אלהינו ה' אחד ה' הוא לבדו אלהינו ואין לנו אלהי אחר עמו . וכן כדברי הימים ואיחנו ה' אלהינו ולא יעבדנו .
כלומר ה' אלהינו ולא העגלים שאתם משתקוים להם . ה' אחד לו לבדו כעבוד ולא לזרף לבדו עמו אל אחר אפילו לקסום קסמים כמו
שפירשתי למנה : (ה) וכלל נפשך . לפי פשוטו אפילו יושבין את נפשך שהרי כבר אמר ככל לבכך : (ז) ושנתם לשון מדוד
לפרשם היטב כמו אשר שגנו כח"פ לשונם :

מכלל יופי

האהבה גמורה בלב ואינו יוצא מענין המלה הזאת שפירושו
ענין הרבוי : (ז) (ושגנתם) . ענין הדבור הרמזי :
(ח) (לטוטפות) . פירושו כמו ציץ שקושרין על
המצח כמו שאמרו רבותינו ז"ל ללא בטוטפות ופירושו
קדבר רבותינו ז"ל לגם בשרישו : (ט) (על סוזות ביתך) :
בא לשון רבים עליה כי פירושו על אחת מהמוזון
(*) (*) יא זא לפי

ו (ב) (אשר אנכי מצידך)
הכף רפה
וכן כר אשר אצורך :
(ג) (ובכר)
מאדך . רכוי ממונך .
או פירוש רברב אהוב אורתי
ככל מה שתוכל ותהיה

(ג) ארץ זבת חלב ודבש
דכך גם לרשת .
ואם הוא רחוק מוטע . או
תמסר כ"ת השירו כמו הנמלה
בית ה' :

לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים
 גדלות ושבת אשר לאבנית : יא ובתים
 מלאים כל טוב אשר לאמלאת וברת
 חצובים אשר לאחצבת כדמים וזיתים
 אשר לאנטעת ואכלת ושבעת : יב השמר
 לך פן תשכח את יהוה אשר הוציאך מארץ
 מצרים מבית עבדים : יג את יהוה אלהיך
 תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע : יד לא
 תלכון אחרי אלהים אחרים כאלהי העמים
 אשר סביבותיכם : טו כי אל קנא יהוה
 אלהיך בקרבך פן יחרה אף יהוה אלהיך
 בך והשמידך מעל פני האדמה : ס
 טז לא תנסו את יהוה אלהיכם באשר
 נסיתם במסע : יז שמור תשמרון את
 מצות יהוה אלהיכם ועדתיו וחקיו אשר
 צוך : יח ועשית הישר והטוב בעיני יהוה
 למען יטב לך ובאת וירשת את הארץ
 הטובה אשר נשבע יהוה לאברהם :
 יט להדף את כל איביך מפניך באשר
 דבר יהוה : ס ב כי יושאלך בנה מחד
 לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר
 צוה יהוה אלהינו אתכם : כא ואמרת
 לבנה עבדים היינו לפרעה במצרים ויצאנו
 יהוה ממצרים ביד חזקה : כב ויתן יהוה
 אותות ומפתים גדלים ורעים במצרים
 בפרעה ובכל ביתו לעינינו : כג ואורחנו
 הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו

ל

ד

טז וזה חמד

ות

אמ

אדעא

את הארץ אשר נשבע לאבותינו: כד ויצונו
זהנה לעשות את כל החקים האלה ליראה
את יהוה אלהינו לטוב לנו כל הימים
לחיתנו בהיום הזה: כה וצדקה תהיה
לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת
לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: שביעי ס

ארעא דקום לאבדתנא: כד ופקדנא
למעבד ית כל קומיא האלין למדתל קדם
י אלהנא לטב לנו כל יומיא לקימותנא
קיומא הדין: כה וזכותא תהי לנא ארי
נמר למעבד ית כל תפקידתא הדא קדם

בי

ינתן בן עוזיאל

למיסו לך קרניו בדרביו וטבו דלא אשמלחית למבני: יא וכתיו דמלין כל טובא דלא עסקת למימלי דברין פסילן
דלא לעיר למפסל ברמיו וזיתיו דלא טבת למנצב ומיכול ומיסכנע: יב אסתמרו לכו דלמא תתגשו
בתלתא בן אלהבין דפרק ואפיק נתכו פריקין מצרעא דמצרים מן בירת שעבוד עבריא: יג מן קדם י
אלהכו מהוון דחלו וקדמיו תפלחון וכשום מימדי יי קקשוט מימון: יד לא תהבון דבר טענות עקמא
עמלת עקמא דתחנניכו: טו ארום אלהא קנאן ופירצן יי אלהכו שבימיה שקיא בגיכוו דלמא ותקוף
רוקא בן אלהכו כמון וישוינוו דסרהוביא מעילוי אפי ארעא: טז עמי בני ישראל הו זתירו דלא
תנסיו יי אלהכו היקמא דבמיתון פעישרתי נסיונו: זי מינטור תנטרון ית פקוביא בן אלהכו וסיהוומיה
דקמיו דפקיד לכו: יח ומעבד דמקין ודכשר קדם יי מן כגל דייטיב לבון ותיעלון ותרתון ית ארעא
טבתא דקום יי לאבדתנא: יט למדתי ית כל בעלי דבדן מן קדמך היקמא דמליל יי: כ ארום ישיליך
דרך כחר למימר מר: סהידתא וקומיא דדינא דפקיד יי אלהנא נתכו: כא ותמרון לבניכו משעבדו חוץ
לפרעה במצרים ואפקא מימרא בן מצרים בידא דתקפתא: כב וגרי מימרא בן אמין ותמתין בדרבון
זמכתשין גישין במצרים דפרעה וככל אינש ביימיה זהונוא חמין פעינא: כג ותנא אפיק פריקין מן כגל
לאעלא ותנא למיתו לנא ית ארעא דמיום לאבדתו: כד ופקיד עלנא יי למעבד ית כל קומיא האלין
דמדםל מן קדם יי אלהנא לטב לנו כל יומיא לקימותנא קמון יומא הדין: כה וזכו יחי נטיר לנא לעלקא

דאמי

דשי

זעירי עירות (יומא יא): (יא) חצובים - לפי שהיו מקום טרשין וסלעים נפל כולשון חזיה: (יב) מבירה עבדים -
כתר נוחו ובית עבודתא מוקום סהייס סס עפדים: (יג) זבשכו השבע - אם ישכך כל המדות הללו שאתה ירא את שמו ועובד
אות ואורכמות סבע סמתון שאתה ירא את שמו תהא זכיר בסעודתך ואם לאו לא תשבע: (יד) מאלהיה עמיס אשר סבבותיכם -
סוף הדין למוקום אלל לפי שאתה רואה את סביכותך תועים אחריהם הולך להזיר עליהם כיותר: (יז) במסה - כשלאו מערש
עמסו במים סל' (שמות י"ז) היסה' סקבנו: (יח) הישר והטוב - ופסרה לפנים מסורת הדין: (יט) כאשר דבר - נהגן דכר
(שסב"ג) וסויותי את כל העם וגו': (כ) ביישאלך כנך כחר - יש מחרסוהא אחריון:

ונשל

מכלל יופי

לפי תקלה ודשוו: (טו) (אפי"ו) - לפי שהכעם
זתראה בחוטם וקאאף: (ב) (מתר לאמד) - יאנו
בקרוב אחר הינם שהנא בו בפירושו וברוב, הסקנמות כניאם

ונשל